

Шкляр Леонід Євдокимович

доктор політичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

«Нормандський формат»: за і проти. Сценарії для України

У статті йдеться про агресивну політику Росії щодо України — від анексії Криму та збройного конфлікту на Донбасі — до ескалації військових дій у Сирії.

Ключові слова: збройний конфлікт, ескалація військових дій, глобалізований світ, європейський вибір, військово-інформаційний наступ, дипломатія сили

Головною подією 2015 року на дипломатичному фронті без сумніву стала 70-а сесія Генеральної Асамблеї ООН. Підставою для цього стала не стільки кругла дата створення міжнародної організації, скільки той вузол проблем, що виник в останні роки. Насамперед, йдеться про агресивну політику Росії щодо України — від анексії Криму та збройного конфлікту на Донбасі — до ескалації військових дій у Сирії. Вказані обставини кинули серйозний виклик світовому порядку, що утворився після Другої світової війни, насамперед у його європейській частині, а також створили реальну загрозу хиткого балансу сил у вкрай нестабільному регіоні світу — на Близькому Сході. Вказані обставини підсилювали градус очікувань не лише з боку безпосередніх учасників подій, а й тих, хто прямо не причетний до конфліктних зон. Адже у сучасному глобалізованому світі, де перетинаються мільйони і мільярди інтересів, бути стороннім спостерігачем за подіями не випадає.

Значною мірою ці очікування були виправдані, зокрема, для України тим, що «українська тематика» не відійшла на периферію свідомості світових гравців, як того хотіла насамперед Росія, переключивши увагу міжнародних ЗМІ та учасників сесії ГА ООН виключно на сирійську проблематику. Йдеться у першу чергу про такі країни як США, Німеччина, Франція та інші впливові держави сучасного світу. Зокрема, про українську ситуацію говорив Президент США Барак Обама, виступ якого на Сесії ГА ООН Президент України П. Порошенко охарактеризував як «сильний».

Своєрідну естафету від ООН, де йшлося про Україну у загальному контексті світових проблем, сприйняла «Нормандська четвірка» — спеціально створений переговорний майданчик для політико-дипломатичного врегулювання ситуації на Донбасі. Учасниками цього формату є Україна, Німеччина, Франція та Росія. Зустріч вказаної «четвірки» відбулася 2 жовтня 2015 року у Парижі. Як слушно зауважив один із вітчизняних експертів, ця зустріч не покінчила з війною на Донбасі, але вона зупинила гарячу фазу конфлікту, що розгорався.[1]. І в цьому хай невеликий, але позитив у напрямку до нормалізації ситуації. Про більш конкретний аналіз проблеми, яким опікується «Нормандський формат», йтиметься далі, а зараз варто зупинитися на інших ключових питаннях, а саме: хто стоїть за лаштунками «донбаської кризи»; чи є шанси і можливості уникнути подальшої ескалації війни у цьому регіоні України; які сценарії очіку-

ють Україну внаслідок реалізації Мінських угод («Мінськ-2») та паризьких домовленостей від 2 жовтня 2015 у «Нормандському форматі»?

«Дипломатія» брутальної сили

Вітчизняний політичний філософ та експерт з конфліктології С. Дацюк слушно зауважив: «Росія ввійшла у схему імперського мілітаризму: одна війна завершується, одна війна в активній фазі, ще одна війна в Україні».[2]. Від себе до дамо, що стан «імперського мілітаризму» є характерною рисою російських імперій незалежно від політичного режиму та його ідеологічного наповнення.[3]. На жаль, і після самоліквідації радянського союзу як «червоної» імперії у 1991 році, ця сумна традиція нікуди не поділася.

Підтвердження цього знаходимо насамперед у тій політиці, яку останніми роками проводить Російська Федерація як самостійна держава. Попри задекларовану прихильність демократичним принципам, насправді реальність життя її спростовують. Це підтверджується курсом на згортання демократії як всередині країни, так і на міжнародній арені. Вибірка щодо участі Росії у війнах та збройних конфліктах останніх понад ста років показує, що майже кожен п'ять років ця країна постійно конфліктує зі своїми сусідами, але не лише сусідами, як показує сирійська ситуація.

Проте, якщо війни царського режиму можна пояснити геополітичними інтересами за сфери впливу, а більшовицького — ідеєю «світової революції», то яка причина спонукає нинішню російську владу наслідувати експансіоністську політику своїх попередників? Як на наш погляд, природа цього явища полягає у тому, що внаслідок реформ 90-х років минулого століття Росія так і не стала по справжньому демократичною. Задекларовані ліберальні цінності досить швидко були дискредитовані атакою консервативних сил, а роль «духовних скрепів» стали відігравати найреакційніші ідеологеми та міфологеми, які неодноразово заводили Росію в історичну прірву. Консолідуючою національною ідеєю як для сучасних російських еліт, так і значної частини суспільства стала ідея відновлення імперії, а ключовою ланкою в її реалізації — зберегти Україну в орбіті свого контролю та впливу. Варто було лише дочекатися слушного моменту, — політичної кризи, викликані політикою В. Януковича, щоб на неї було здійснено військово-інформаційний наступ у вигляді

«гібридної війни» з відторгненням територій та збройними заколотами в окремих регіонах країни. На думку кремлівських стратегів така мить настала під час Євромайдану 2013/2014 років, коли активна частина суспільства підтримала Європейський, а не Євразійський вибір. При цьому колишня «еліта», зрадивши свій народ, замість того щоб постати перед судом, втекла до Росії, — свого спонсора і ляльководу. По собі залишивши зруйновану корупцією економіку, недієздатну армію, паралізовану службу безпеки, розчароване і дезорієнтоване суспільство. Цим і скористалася нинішня російська влада, зробивши ставку на військову силу як інструмент реалізації своїх політичних планів по відродженню імперії.

Слід зазначити, що під час сесії ГА ООН загострилася ситуація на Близькому Сході, насамперед у Сирії, пов'язану з планами Росії зі зброєю втрутитися у сирійський конфлікт під виглядом боротьби з так званою Ісламською державою (ІДІЛ) на боці режиму Б. Асада. Окрім планів закріпитися у цьому регіоні, Росія, як зазначалося, хотіла перемкнути громадську увагу світу з України на Сирію.

Звісно, процеси в Україні та Сирії різнопланові, проте не можна не відзначити деякі паралелі. Як відомо, кілька років тому в країнах арабського сходу прокотилася «арабська весна», мета якої — скинути авторитарні режими, демократизувати політичне життя, розпочати модернізацію економіки та суспільства. Докотившись до Сирії, цей процес наштовхнувся на силовий опір з боку авторитарного режиму Б. Асада.

Торкаючись паралелей між подіями в Україні та Сирії канцлер Німеччини А. Меркель зазначила: « у відносинах з РФ Україна та Сирія є двома окремими темами... Єдиним спільним знаменником у певній мірі є той факт, що російський президент В. Путін грає роль і в сирійському, і в українському конфліктах ». [3].

З самого початку «арабської весни» по — сирійській, офіційний Кремль став на боці влади, яку він вважає «легітимною». Що таке «легітимність влади», де проживає 80% сунітів, а країною безстроково править персонаж, який представляє алавітську меншину, що становить близько 10% населення, мабуть знає лише кремлівська юриспруденція. Але як би там не було, факт залишається фактом: і у випадку з Україною, і у випадку з сирійськими повстанцями симпатії Кремля опинилися на боці сил реакції, а не демократії. У нашому випадку — Януковича і його оточення, у сирійському — Асада з його спільниками — шиїтами та алавітами. Виникає питання, чому Кремль опиняється на боці реакції, а не прогресу? Відповідь очевидна — авторитарний кремлівський режим боїться реальної, а не «керованої» демократії, бо в ній він бачає загрозу не лише владі самого Путіна, а й в цілому імперському проекту сучасної правлячої російської еліти. Демократія та імперія — речі не сумісні!

Війна для Кремля необхідна і ще з одної причини: відновити статус великої держави, з якою рахуються як з рівним партнером сильні світу цього. Тут йдеться про особливе кремлівське розуміння «величі». Воно вбачається не у досягненнях гуманітарних прав людини, економічних свободах, науково-технологічних інноваціях тощо, а, насам-

перед, ця «велич» усвідомлюється через приціл автомата Калашникова, наявності ядерного арсеналу тощо. Відтак, йдеться про архаїчне розуміння «величі держави», під якою в Росії розуміють не сучасні технологічні прориви та демократичні свободи, а здатність анексувати чужі території, спираючись на чинник військової сили.

Технологія політики, у центрі якої — військова складова, будуватиметься за принципом: спочатку силовий тиск, шантаж, залякування або й пряме військове втручання, як це, наприклад, мало місце під час грузинсько-російської війни 2008 року, а вже потім переговори з позиції сили. Згадаймо унікальний «винахід» російської дипломатії, застосований свого часу як привід до війни з Грузією, — «присилування до миру»! Російська ж народна мудрість гласить: *«насилъно мил не будеш»*. Ото ж і примушувати до миру кого б то не було через силу не випадає. Таку дипломатію ми називаємо брутальною, тому що тут рівноправний діалог, пошук компромісів підмінюється диктатом сили та погрозами її застосування. Як апофеоз ставки саме на «силову» дипломатію слід трактувати і дозвіл Ради Федерації Росії — вищої палати російського парламенту на застосування військ за межами території країни, ухваленого одностайним голосуванням 30 вересня 2015 року.

І, нарешті, ще один чинник, який відіграє важливу роль у силовій «дипломатії» російських можновладців — це прагнення змусити західних лідерів повернутися до «Ялтинсько-потсдамської картини світу», що утворилася внаслідок Другої світової війни. Нагадаємо, що в цій «картині» йдеться про розподіл сфер впливу великих держав, а отже не мало не багато — про фактичну ревізію результатів програної радянським союзом холодної війни, яку інколи ще називають Третьою світовою. Зокрема, такої трактовки поведінки Путіна на міжнародній арені дотримується російський експерт В. Белковський. [4].

Чи вдасться Путіну нав'язати світовій спільноті свій порядок денний у питанні нинішнього світопорядку є великі сумніви. Адже це суперечить фундаментальним принципам демократичного світогляду, в основі якого покладено цінності, а не лише інтереси. Натомість В. Путін і його команда дотримується іншої філософії: інтереси понад усе, а цінності за «залишковим принципом». Ця філософія успішно працювала у добу біполярного світу, сьогодні ж світ кардинально змінився і змінюється. Ця еволюція вказує на вектор багатополарності, а не реанімацію біполярності з його протистоянням двох наддержав. Тому ідеологічним підґрунтям світопорядку, що формується, є ціннісні імперативи, а не прагматичні інтереси, що передбачає діалог культур і цивілізацій, а не конфронтацію і війну.

Таким чином, можна констатувати, що у путінській Росії зроблено ставку на «дипломатію» брутальної сили, мета якої — імперський проект та «Ялтинсько-потсдамська картина» світового порядку. Чи є шанси в Україні вистояти і реалізувати свій проект європейської інтеграції? Як і що для цього потрібно зробити?

Норманський формат: мета і підсумки

Те, що сьогодні зветься «Нормандським форматом» або «нормандською четвіркою» було започат-

ковано у червні 2014 року під час зустрічі глав європейських держав з нагоди 70-ї річниці відкриття Другого фронту у роки Другої світової війни. Його утворили Україна та Росія як сторони конфлікту на Донбасі та Німеччина і Франція як посередники. Метою роботи «нормандської четвірки» став пошук можливостей дипломатичним а не воєнним шляхом розв'язати донбаську кризу. Цей формат включає як зустрічі на рівні глав держав та конференції у телефонному режимі, так і контакти міністрів закордонних справ чи уповноважених на те осіб країнами-учасниками. За більш як рік роботи «четвірки» було три зустрічі та декілька телефонних конференцій на рівні голів держав, де йшлося про припинення вогню та майбутнє Донбасу у складі України. Так, на зустрічі 16—17 жовтня 2014 року у Мілані, зокрема, йшлося про статус тимчасово непідконтрольних українській владі територій у майбутньому. Саме тоді виникла тема про так званий «особливий» статус цих територій.

Зрозуміло, що інтереси учасників вказаного «формату» не збігалися від самого початку, адже за столом переговорів опинилися — агресор (Росія з її сателітами) та жертва (Україна). Якщо наша країна від самого початку ставила питання про деескалацію конфлікту через припинення вогню і виведення російських бойових підрозділів, відновлення суверенітету держави у міжнародно визнаних кордонах на своїй території, то інтерес Росії полягав у легалізації та легітимізації сепаратистів, які підняли збройний заколот за військової, технічної та «гуманітарної» допомоги російської сторони.

На жаль, «четвірка» не стала одразу чинником деескалації конфлікту, більше того саме в період її утворення та перших кроків діяльності сталися такі резонансні події як збитий над Донбасом літак з цивільними пасажирами — Боїнг МН-17 та трагедія під Іловайськом. На тлі цих подій у вересні 2014 року під впливом «Нормандської четвірки» було ухвалено план припинення вогню та нормалізації ситуації у регіоні, відомого як «Мінськ-1».

Як показав подальший перебіг подій, ухвалений план був використаний ворогом для нарощування сили і підготовки до нових операцій, які у кінцевому підсумку призвели до втрати українською армією контролю над Донецьким аеропортом та стратегічно важливим залізничним вузлом — містом Дебальцево. Усім учасникам мінських переговорів стало зрозуміло, що досягнуті домовленості не виконуються, а збройний конфлікт поглиблюється. Так виникла необхідність у «Мінську-2», який відбулася 11—12 лютого 2015 року, на якому було прийнято низку принципів положень по врегулюванню ситуації.

На цій зустрічі було ухвалено Декларацію «Нормандської четвірки» та розроблено покроковий план імплементації Мінських угод, прийнятих ще у вересні 2014 року («Мінськ-1»). Серед іншого у цих документах йшлося про необхідність проведення виборів на непідконтрольних українською владою територіях Донецької та Луганської областей, ухвалення окремого закону щодо цього, а також відновлення Україною контролю над державним кордоном. Щоправда остання вимога у переліку пунктів плану опинилася майже на останньому місці, що викликало чимало нарікань

з боку вітчизняних політиків та експертів. Одразу досягти реалізації плану, відомого як «Мінськ-2», також не вдавалося. І, хоча активних наступальних військових дій з боку сторін не було, проте постійно точилася позиційна перестрілка, що загрожувало взагалі перекреслити результати досягнутих домовленостей. Виникла ситуація хиткого замирення. Бойовики заявили про намір провести вибори на підконтрольних їм територіях за «власним», а не українським законодавством. Росія активно підтримувала ці наміри, здійснюючи тиск на українську сторону, щоб та погодилася фактично визнати статус-кво у вигляді ДНР/ЛНР. Відтак, все очевиднішою поставала альтернатива: або війна, або який не який мир. Саме за таких обставин 2 жовтня 2015 року у Парижі зібралася «нормандська четвірка».

У тактичному та психологічному аспектах ця зустріч стала знаковою. Після паризької зустрічі, за словами заступника держсекретаря США В. Нуланд, Москва та підконтрольні їй бойовики почали виконувати положення, зафіксовані у «Мінську-2». [5]. Головним підсумком паризької зустрічі стало те, що всі учасники визнали безальтернативність Мінським угодам, які крім припинення вогню та відведення озброєнь по лінії розмежування, передбачають проведення демократичних виборів на тимчасово окупованих територіях за українським законодавством. Щоправда, серед іншого, умовою проведення таких виборів передбачається надання бойовикам імунітету або й амністії та спеціального режиму окремим районам Донбасу. Лише після цього наступає третя фаза з відновлення суверенітету держави — повне виведення з України зброї та встановлення контролю над кордоном. Виступаючи 7 жовтня 2015 року у Верховній Раді міністр закордонних справ України П. Клімкін зазначив, що ні про яку «списочну амністію» не йдеться, а ідея імунітету під час виборів для всіх учасників процесу — окрема думка президента Франції. [6].

Сам факт амністії бойовиків та вибори ще до того, як Україна відновить контроль над кордоном, викликав неоднозначну реакцію як з боку бойовиків-терористів, так і з боку, скажемо так, радикально налаштованої патріотичної опозиції всередині України. Що стосується бойовиків, то вони замість того щоб оголосити про скасування «своїх» виборів, заявили про їх перенесення, що суперечить паризьким домовленостям. Щодо позиції опозиційних речників з патріотичного табору, то вони звинуватили владу у капітуляції. Зокрема, лідер партії «Свобода» О. Тягнибок заявив: «... паризькі перемовини стали черговим кроком на шляху до повної здачі Донбасу агресору». [7].

Експертне середовище сприйняло паризькі домовленості з обережним оптимізмом. Зокрема політичний експерт В. Горбач зазначив, що «паризькі домовленості — це і не зрада, і не перемога. Це передишка. Для всіх». [8]. Позицію тих, хто критикує владу за підсумки паризької зустрічі «Нормандської четвірки» можна зрозуміти, але не виправдати. Тим більше, такі висловлювання як «зрада» та «капітуляція» тут просто недоречні. Доводиться нагадувати політичним романтикам прописні істини, що політика взагалі, а зовнішня

тим паче, — це танго, в якому танцюють як мінімум двоє. А це означає, що позицію «партнера» хоч не хоч, а треба якоюсь мірою враховувати, інакше танок не відбудеться, а він вкрай потрібен. Окрім того, у політиці часто-густо доводиться діяти за принципом: роби не те, що хочеш, а те, що можеш. Резюмуючи, можна сказати, що у Парижі президентом України та його партнерами було зроблено максимум можливого, хоча ж, звичайно, усім хотілося більшого. Але, хіба і В. Путіну не хотілося більшого і, що він досяг усього, чого бажав? Очевидно, що ні. Отже, жовтневий Париж 2015 року слід сприймати і оцінювати як компроміс, який відкриває шлях до відновлення суверенітету України по усьому периметру її кордонів, за винятком Криму, проблема якого потребує окремого аналізу і виходить за рамки даної статті.

Сценарії

Отже, Нормандський формат у складі чотирьох країн досяг певних успіхів на шляху імплементації Мінських домовленостей від 12 лютого 2015 року. Після припинення вогню ймовірність виконання наступних двох позицій, що впливають з «Мінська-2», а саме: проведення виборів на тимчасово окупованих територіях за українським законодавством та встановлення контролю над державним кордоном ми оцінюємо як цілком реалістичну, хоча й не гарантовану. Адже прогнозувати поведінку лідерів терористів та їхніх спонсорів, як показує практика, не доводиться. Тому говорити про поступове і послідовне виконання усіх пунктів Мінських домовленостей без ексцесів навряд чи доводиться. Але вже зараз ми можемо спробувати окреслити можливі сценарії майбутнього, яке очікує Україну внаслідок інспірованої «донбаської кризи». Кризи, яка після виконання паризьких домовленостей дещо змінила форми прояву, — замість прямих військових дій продовжується інформаційна війна, шантаж і тиск на українську владу і суспільство.

Отже, сценарій перший, про який уже пишуть політичні експерти. Умовно його можна назвати «боснійським», оскільки між ситуацією, яка мала місце у Боснії початку — середини 90-х років минулого століття має прямі аналогії з українським Донбасом. Як зазначає політичний експерт П. Казарін «вся історія про Донбас — це дискусія про те, який сценарій очікує Україну: боснійський чи ірландський». [9]. Про «ірландський» говорити не будемо, оскільки його генезис, природа і наслідки суттєво відрізняються від тих обставин, що є в Україні.

Що ж до «боснійського» сценарію, то він пов'язаний з розпадом Югославії на початку 90-х років минулого століття і має типологічно подібні ознаки того, що коїться на південному сході нашої країни. Тільки роль Сербії як метрополії, у нашому випадку відіграє Росія. Так само як і остання, Сербія у 90-х роках минулого століття під час югославської кризи активно використовувала етнічну карту, у даному випадку — сербську громаду, що проживала на території Боснії і Герцеговини. Ця карта розігрувалася з метою дестабілізації ситуації у цій шойно проголошеній державі. У даному випадку йшлося про «Республіку сербську». Бос-

нійські серби за задумом Белграда мали б відігравати роль такого собі троянського коня, який утримує Боснію у політичній орбіті Белграда. Збройні конфлікти, що виникли у ряді балканських країн між сербськими громадами та народами, серед яких вони опинилися у меншості, призвели до появи такого варварського явища наприкінці ХХ століття, як «етнічні чистки». Лише зусиллями міжнародної спільноти вдалося загасити етнополітичний конфлікт на Балканах.

Другий сценарій — «хорватський». Він багато у чому перегукується з попереднім, тільки на відміну від «Республіки сербської» на території Хорватії утворилася «Сербська країна». За підтримки міжнародної спільноти хорватам вдалося успішніше впоратися із проблемою сербської меншини, нейтралізувавши сербський сепаратизм. Сьогодні Хорватія — успішна європейська країна, повноправний член Європейського союзу, де немає конфліктів на етнічному чи релігійному ґрунті.

Саме «хорватський сценарій» для вітчизняних експертів та політиків видається оптимальним, оскільки він повністю нейтралізує чинники політичної дестабілізації у державі і по суті декларує унітарний принцип її організації. Проте навряд чи він влаштує донецьких сепаратистів та їх покровителів з Москви. Воно й зрозуміло, адже офіційний Кремль неодноразово, безцеремонно втручаючись в українські справи, заявляв про необхідність «федералізації» України та внесення відповідних змін до її Конституції, проект якого Верховною Радою ухвалено у першому читанні. В його тексті, як відомо, збережено принцип унітарності у якості засадничого принципу української державності. Саме тому кремлівським бойовикам на Донбасі до вподоби якраз — «боснійський», а не «хорватський» сценарій.

Нагадаємо, що ситуація у Боснії і Герцоговині на сьогодні порівняно з Хорватією виглядає значно складнішою. Згідно Дейтонських угод, які ознаменували закінчення війни на Балканах, на території Боснії і Герцоговини було збережено «Республіку сербську». Таке рішення було ухвалено за наполяганням західних країн, які відіграли вирішальну роль у припиненні війни на Балканах. Відтак, «Республіка сербська» — своєрідний аналог «Новоросії» на Донбасі — існує у якості окремого автономного утворення з фіксованим представництвом у боснійському парламенті (квота — 30%) та правом вето на загальні рішення центральної влади. Зрозуміло, що такий сценарій ніяк не може влаштувати українську владу, оскільки у випадку його реалізації ні про яку європейську перспективу України йтися не може. Адже ідеологія «руського мира» як політичної основи донбаського сепаратизму суперечить самій ідеї інтеграції України у європейський світ, натомість декларуючи євразійську альтернативу, політичним центром якого, безперечно, має стати авторитарна путінська Росія.

Відтак, два сценарії — «боснійський» чи «хорватський», які відмінні між собою, бо перший є федералістським, а другий унітарним — на сьогодні видаються як дві конкуруючі концепції виходу з кризи та розвитку України у повоєнний період. Але, чи вичерпується цими двома сценаріями

спектр можливих шляхів розвитку ситуації на Донбасі і в країні в цілому? Очевидно, що ні і тому є декілька причин. Але головна із них та, що Росія — не Сербія і її можливості впливати на ситуацію у сусідніх країнах на багато більші. І в цьому криється причина того, що «боснійським» чи «хорватським» сценаріями ситуація не вичерпується. Вимальовується перспектива як мінімум ще двох сценаріїв, Насамперед йдеться, про так званий «придністровський» сценарій. Коротко суть його полягає у так званому «заморожуванні» конфлікту, коли активні воєнні дії не ведуться, але й відновити повністю суверенітет держави не вдається, оскільки виникає ризик поновлення повномасштабної війни. Вірогідність такого сценарію є досить високою, у разі, якщо: а) бойовики не скакують ідею проведення виборів за власним, а не українським законодавством; б) російська участь у сирійській операції проти Ісламської держави буде успішною і світ визнає її такою; в) можливо, тоді Кремль ризикне торпедувати і Мінські угоди та результати паризьких домовленостей, звинувативши Україну у тому, що саме вона їх не виконує.

Такий сценарій хоча і є небажаним, проте повністю виключати його вірогідність не випадає. Щоб запобігти його реалізації, необхідна консолідація міжнародних зусиль по збереженню та можливому посиленню санкцій проти Росії. У цьому контексті досить актуальними є слова канцлера Німеччини А. Меркель, яка виступаючи 7 жовтня 2015 року у Європейському парламенті, заявила про те, «що ми маємо вводити санкції разом і ми не можемо дозволити, щоб наші принципи були переписані Росією». [10]. Здійсненню цього сценарію, на наш погляд, можуть завадити дві обставини: перша, — це невдала спроба путінського «бліцкригу» на сирійському театрі воєнних дій, внаслідок яких Ісламська держава не припиняє свого існування, а режим Б. Асада ослаблюється або й взагалі зникає; друга, — перспектива не лише продовження режиму санкцій, а і його посилення. Поки що ж говорити як спрацюють ці чинники зарано, а відтак і можливість «заморожування» конфлікту на Донбасі за «придністровським» сценарієм залишається досить вірогідною.

Четвертий сценарій, про який майже ніхто не говорить, — «абхазо-осетинський». Концептуально він виглядає приблизно так: сепаратисти, ігноруючи Мінські угоди та паризькі домовленості, усе таки проводять вибори на підконтрольних їм територіях за власною ініціативою. Результати цих виборів практично ні ким у світі не визнаються за винятком Росії, звісно ж, Абхазії, Південної Осетії та ще декількох подібного роду утворень. Представниця «влада» ЛНР/ДНР звертається до Росії з проханням про включення їх до складу Російської Федерації. Тут можливі два варіанти розвитку подій: а) прискорений, коли як і у ситуації з Кримом реакція скоріше за все буде миттєво-позитивною; б) уповільнений, коли запит надійшов, а остаточної відповіді немає. Ситуація опиється у підвішеному стані — улюблена тактика В. Путіна, на яку звернув увагу П. Порошенко під час виступу на ГА ООН: «Росія, щоб зберегти свій вплив у сусідніх країнах, впродовж десятиліть навмисно створила навколо себе пояс нестабільно-

сті». [11]. Тут розрахунок робиться на те, що сам факт запиту є формою тиску на українську владу з метою змусити її, щоб та за власною ініціативою, а не з чужої волі визнала «особливий» статус окупованих територій Донбасу. Такий сценарій хоча й видається малоімовірним, але його можливість не варто не брати до уваги.

Що може завадити його реалізації? Насамперед, різка реакція Заходу на дії сепаратистів та Росії. Можливість не лише продовження, а й посилення санкцій щодо останньої. Загострення міжнародної ситуації, яка може виразитися у посиленні ізоляції Росії, в чому та аж ніяк не зацікавлена.

Таким чином, ми розглянули чотири можливих сценарії розвитку подій у залежності від того, наскільки готовими до конструктивного діалогу у Нормандському форматі є Росія та підконтрольні їй сателіти. «Мінськ-2» створює достатньо надійну політико-правову основу для розблокування ситуації на Донбасі, а успішність їх реалізації залежить лише від доброї волі тих, хто розпалив конфлікт до температури «гарячої точки». Кажучи мовою спорту, сьогодні м'яч на боці сепаратистів, вони зобов'язані виконати умови і вимоги Мінських угод та паризьких домовленостей, досягнутих у «Нормандському форматі».

Висновки

Таким чином, зроблений аналіз політичної ситуації, викликаній кризою на Донбасі та ролі Нормандського формату по її врегулюванню, спонукає до наступних висновків:

Перше, «нормандська четвірка» відіграла і продовжує відігравати ключову роль переговорного майданчика щодо припинення ескалації війни на південному сході України;

Друге, критика Нормандського формату, що лунає насамперед з боку вітчизняних радикально налаштованих політиків є скоріше емоційною реакцією на неквапливий та компромісний характер щодо відновлення повного суверенітету держави на своїй території, а не продуманою стратегією вирішення проблеми;

Третє, виходячи із чотирьох можливих сценаріїв розвитку подій за підсумками того, як будуть виконуватися Мінські угоди, слід брати до уваги те, що кожний з окреслених сценаріїв є вірогідним. Проте, сподіваючись на кращий із них, необхідно готуватися до гіршого із можливих;

Четверте, віддаючи належне дипломатичній роботі у Нормандському форматі, якому на сьогодні альтернативи очевидно немає, доцільно подумати і про ширший формат у майбутньому, який би носив глобальний характер з європейської безпеки, щось на зразок «Хельсінки-2», за участю громадських активістів, а не лише політиків. Адже мир — це справа насамперед народів, а не лише політичних менеджерів, які, опинившись при владі, часто густо ігнорують волю останніх. Україна могла б стати ініціатором такого форуму як альтернативи «Ялтинсько-потсдамській» перспективі.

Література

1. Уколов В. Париж не закінчив війну на Донбасі. // blogs.pravda.com.ua/authors/ukolov/3/10/15/.
2. Дацюк С. Війна в Сирії не замінить війну в Україні // blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/11/10/15/.

3. Шкляр Л. Війна як спосіб існування Російських імперій ХХ — початку ХХІ століть (геополітичний аналіз). // Україна дипломатична. — К., 2014. — С. 418—433.

4. Меркель А. Путін — спільний знаменник у конфліктах Сирії та України // www.pravda.com.ua/news/2015/10/4/.

5. Белковский В. Особое мнение. Передачи Радио Эхо Москвы. — 2. 10. 15.

6. Нуланд В. побачила ознаки імплементації Мінських угод з Москвою//www.pravda.com.ua/news/2015/10/7/.

7. Клімкін П. Про домовленості «Нормандської

четвірки» і переговори в Мінську. Виступ у Верховній Раді України. //7 days — ua.com/news/7/10/2015/.

8. Тягнибок О. Нормандський формат: українська влада капітулює перед Путіним //blogs.pravda.com.ua — 3.10.15.

9. Горбач В. Обережно про паризькі домовленості «Нормандської четвірки» //blogs.pravda.com.ua/horbach/.

10. Казарін П. Донбас: між Боснією і Хорватією // www.pravda.com.ua/articles/2015/10/2/.

11. Меркель А. //www.eurointegration.com.ua/news/2015/10/7/.

12. Порошенко П. //www.segodnya/29/09/15/.

Shklyar L.E.

“NORMANDSKY FORMAT”: FOR i against. STSENARIÏ FOR UKRAINY

At just past statti about agresivny politiku Russie schodo Ukraine — od aneksii Krim that zbroynogo konfliktu on Donbasi — to eskalatsii viyskovih diy have Sirii.

Klyuchovi words: zbroyny konflikt, eskalatsiya viyskovih diy, globalizovany's World, evropeysky vibir, viyskovo informatsiyny-come, diplomatiya Sealy

УДК 327.7 (477)

Мартинюк Віталій Леонідович

заступник директора ГО «Міжнародний інститут гуманітарних технологій»

Мироненко Віталій Петрович

здобувач Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Аналітична довідка щодо діяльності проросійських неурядових організацій в Україні (станом на 1 грудня 2015 року)

У березні 2014 року Російська Федерація окупувала та анексувала український Крим і фактично одразу ж вторглась в український Донбас, намагаючись реалізувати проект створення «Новоросії». Ці плани не виникли спонтанно, що навіть визнав президент Росії Володимир Путін, їм передували довгі роки підготовчої роботи.

Одним із напрямків діяльності Росії з підготовки агресії проти України стала робота з населенням України для створення підґрунтя і сприятливого для РФ середовища серед українських громадян. Ця діяльність реалізовувалася в рамках концепції «Русский мир», яка серед іншого передбачала створення і розвиток широкої мережі проросійських неурядових та політичних організацій.

У 2008—2009 роках МГО «Міжнародний інститут гуманітарних технологій» провів дослідження таких організацій, яке вказало на загрозу для державної безпеки України, яка виходила від таких організацій. Результати дослідження були представлені в РНБОУ.

На території України діє широка мережа проросійських неурядових організацій, як зареєстрованих в Україні, так і українських представництв російських громадських організацій. Велика кількість цих організацій припинила або призупинила свою роботу за причин досягнення своєї мети або

вжиття відповідних заходів протидії з боку державних органів України та української громадськості. Частина ж продовжують існувати й до сьогодні.

Основні проросійські неурядові організації в Україні

А) Російські громадські організації:

Всеукраїнська громадська організація “Російський Рух України” (голова — *Свистунов Олександр Григорович*),

Всеукраїнська громадська організація “Союз Російського народу” (голова — *Дубровін Олександр*),

Асоціація вчителів російської мови і літератури України (м. Київ, вул. Прорізна 19, голова — *Корсаков Володимир Олексійович*),

Всеукраїнська громадська наукова організація “Українська Академія русистики” (м. Київ, вул. Артема, 55-В, президент — *Олейников Олександр Олексійович*),

Всеукраїнська громадська організація “Національно-культурний творчий союз російських журналістів і літераторів” (голова — *Проваторов Сергій Германович*),

Всеукраїнська громадсько-педагогічна організація “Російська школа” (м. Київ, вул. Прирічна, б. 37, кв. 143, голова — *Кондряков Олександр Миколайович*),